

Annotation. *The agricultural service cooperatives importance in the economy is revealed in the article. The new framework for cooperative structures in agriculture and business responsibility is highlighted. It is found that the service cooperatives affect all business structures nowadays: large, medium and small. The research and development works which are concerned with the service cooperatives food security development are analyzed and identified.*

The service cooperatives gained large scale development not only abroad but also in Ukraine. The amount of representative cooperatives in Ukraine and in the Zaporozhe region is appointed in the article. Key legislative acts (laws, regulations) which provide cooperative activity structures are listed. It is found that imperfection of legal framework is not always the reason for the sluggish growth of these formations. The substantive reason is the lack of consolidated actions, unwillingness to cooperate together, the trust absence between each other, misunderstanding of the service cooperative groups principles.

Data of food consumption rational norms and changes in dynamics over the past 20 years is presented. The special focus is on the production groups that significantly decreased in the human consumption structure: meat and meat products, milk and dairy products, fish, vegetables and melons, fruits, berries and grapes. The food products that can be produced by small and medium business structures for the wants repletion and ensuring food security programs are highlighted.

The way forward high mentioned problems through agricultural service cooperatives is grounded. The service cooperatives may be a chain, which be binding agricultural market, informing the enterprises of the changing consumer's needs, prices, monitoring other issues, providing qualified support, educating employees. It is emphasized. The role of agricultural producers consolidated actions in a production and marketing issues is ascertained in the article.

Keywords: *cooperation, agricultural service cooperatives, market, distribution channels, food safety, medium-sized and small business, competitive impact.*

УДК 330.341.1

Костецький Я.І.,
к.е.н., доцент кафедри економічного аналізу і статистики
Тернопільський національний економічний університет

ФАКТОРНИЙ АНАЛІЗ ПРИБУТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. *В статті обґрунтовано застосування факторного аналізу прибутку аграрних підприємств. Досліджено вплив окремих чинників на зміну результативного показника з метою виявлення резервів підвищення ефективності управління та покращення фінансового стану агропідприємств.*

Ключові слова: *прибуток, собівартість, факторний аналіз, ціна продукції, фінансові витрати, операційні доходи.*

Постановка проблеми. Прибуток є одним із узагальнюючих показників, що характеризує кінцевий результат діяльності аграрного підприємства. Від розміру отриманого прибутку залежить формування оборотних коштів, виконання зобов'язань перед бюджетом та партнерами по виробничій

діяльності, платоспроможність, виділення коштів на оплату праці тощо. У величині прибутку знаходять відображення всі аспекти діяльності суб'єкта господарювання: техніка і технологія, якість продукції, організація виробництва та управління, галузеві та інші специфічні особливості сільського господарства. Тому факторний аналіз прибутку є необхідною умовою ефективного управління доходами і витратами підприємства, збільшення його розміру і підвищення рентабельності [1, 2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми аналізу та ефективного використання прибутку сільгосппідприємств є досить широко висвітлені у вітчизняній науковій літературі. Так, зокрема, до найбільш ґрунтовних праць у даній сфері належать роботи таких вчених як Білик М.С., Богачева В.І., Загородній А.Г., Кіндрацька Г.І., Коробов М.Я., Купалова Г.І., Мних Є.В., Покропивний С.Ф., Чухно А.І. та інших науковців. Проте, в умовах сучасного стану розвитку перед аграрними підприємствами постає потреба в детальному аналізі, дати оцінку темпів його зростання в цілому і окремих по кожній складовій, розраховувати чинники на зміну прибутку, визначити рівень їх впливу [3].

Постановка завдання. Основною метою статті є комплексний системний аналіз і вимірювання впливу чинників на величину результативного показника аграрного підприємства, яким є прибуток.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах формування соціально орієнтованої ринкової економіки надзвичайно зросла роль економічного аналізу, статистики, бухгалтерського обліку і взагалі, економічних наук. Висновки і результати аналізу використовуються для розробки економічної політики держави та окремих регіонів. Нинішні зусилля аналітиків концентруються на дослідженні та вирішенні проблем підвищення ефективності суспільного виробництва, удосконалення механізму господарювання, а також вивчення можливостей раціональної інтеграції у світовий економічний простір [4, 5].

Вплив окремих чинників на зміну результативних показників оцінюють за допомогою факторного аналізу, реалізація якого передбачає виконання таких стадій: постановка мети аналізу, вибір факторних показників; визначення типу залежності; побудова факторної моделі; вибір методу факторного аналізу; формування висновків і рекомендацій [6, 7].

При факторному аналізі застосовуються відповідні методи і прийоми дослідження. Широке застосування комп'ютерно-інформаційних систем дає можливість розв'язувати задачі багатовимірного аналізу з виявленням та кількісним виміром сили впливу багатьох чинників, а також прогнозувати й економічно моделювати розвиток суспільних явищ та процесів.

Розрізняють такі види факторного аналізу: однорівневий і багаторівневий, ретроспективний і перспективний, детермінований і стохастичний. На наш погляд, найбільш широкого поширення у діяльності сільського господарства набув ретроспективний аналіз. З його допомогою вивчають причини того, що відбулося, наприклад, чому досягнуто саме таких фінансових результатів. На практиці такий факторний аналіз переплітається з перспективним, тому що аналіз важливо проводити заради прийняття обґрунтованого управлінського рішення з певної проблеми [8].

Вплив факторних показників на зміну результативного у звітному році порівняно з попереднім можна визначити одним з методів факторного аналізу: ланцюгових підстановок, абсолютних і відносних різниць, індексним, логарифмування, інтегрування тощо. Перші чотири перелічені методи ґрунтуються на прийомі елімінування.

Елімінування означає усунути, виключити вплив усіх чинників на величину результативного показника, крім одного. Використовуючи цей прийом, на підставі даних таблиці 1 визначимо вплив кожного чинника на прибуток від реалізації в ПОП „Іванівське” Тереховлянського району Тернопільської області.

Факторний аналіз прибутку ПОП «Іванівське»

Показники	Код рядка	2011 рік (базисний, x_0)	2012 рік (звітний, x_1)	Зміна Δ_x
1	2	3	4	5
1. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції без врахування ПДВ, акцизного збору та інших доходів (В)	035	40668	64556	23888
2. Собівартість реалізованої продукції (С)	040	30925	51415	20490
3. Інші операційні доходи (ОД)	060	8218	8269	+51
4. Адміністративні витрати (АВ)	070	2291	2729	+438
5. Витрати на збут (ЗВ)	080	-	-	-
6. Інші операційні витрати (ІОВ)	090	800	1390	+590
7. Фінансові доходи (ФД)	120	-	-	-
8. Фінансові витрати (ФВ)	140	-	-	-
9. Фіксований податок	180	31	32	+1
10. Чистий прибуток (ЧП)	220	14839	17259	+2420

Джерело: [9].

Вплив факторних показників на прибуток (результативний показник) можна навести у вигляді адитивної моделі:

$$\text{ЧП} = \text{В} - \text{С} + \text{ОД} - \text{АВ} - \text{ЗВ} - \text{ІОВ} + \text{ФД} - \text{ФВ} - \text{ПНП} \quad (1)$$

Як відомо, розмір виручки від реалізації продукції залежить від наступних чинників: ціни реалізованої продукції, питомої ваги кожного виду продукції у загальному обсязі реалізації та кількості реалізованої продукції. Тому залежність можна записати у вигляді такої формули:

$$\text{В} = \text{Ц} \times \text{ПВ} \times \text{N} \quad (2)$$

де ПВ - питома вага певного виду реалізованої продукції у загальному обсязі; N - обсяг реалізації; Ц - ціна одиниці продукції.

Факторну модель собівартості реалізованої продукції можна навести у вигляді такого виразу:

$$\text{С} = \text{N} \times \text{ПВ} \times \text{В}_{\text{змін}} \quad (3)$$

де ПВ - питома вага певного виду реалізованої продукції у загальному обсязі; N - обсяг виробництва продукції; $\text{В}_{\text{змін}}$ - змінні витрати на виробництво одиниці продукції (собівартість одиниці продукції)..

Використовуючи дані Звіту про фінансові результати, визначити вплив усіх вищевказаних чинників на фінансовий результат неможливо, оскільки не відомі ні питома вага реалізованої та виробленої продукції, ні обсяг виробництва та реалізації, ціна та собівартість одиниці продукції. У той же час, обчисливши середній індекс цін, можна визначити вплив на розмір чистого прибутку зміни цін, обсягу реалізованої продукції, обсягу виробленої продукції.

Для визначення індексу цін скористаємось формулою:

$$I_p = \frac{\sum p_1 q_1}{\sum p_0 q_1} \quad (4)$$

де p_1, p_0 - відповідно ціна одиниці продукції у звітному та базисному періоді; q_1 - кількість реалізованої продукції у звітному періоді.

Згідно наших обчислень, індекс цін становить 0,87 тобто, ціни на продукцію у звітному періоді зменшились на 13%

Визначимо вплив факторів на зміну виручки від реалізації за формулою:

$$\Delta B_{заг} = B_1 - B_0 = 64556 - 40668 = 23888 \text{ (тис. грн.)}$$

Отже, за звітний період виручка від реалізації продукції збільшилася на 23888 тис. грн. за рахунок двох чинників: ціни реалізації та обсягу реалізованої продукції (з урахуванням структури). Вплив цих чинників представляємо так:

$$\Delta B_{Ц} = B_1 - B_1 / I_{Ц} = 64556 - 40668 \div 0,83 = -13222 \text{ (тис. грн.)}$$

$$\Delta B_{NBП} = B_1 / I_{Ц} - B_0 = 64556 \div 0,83 - 40668 = 37110 \text{ (тис. грн.)}$$

Таким чином, зниження цін призвело до зменшення виручки від реалізації на 13222 тис. грн., а збільшення обсягу виробництва призвело до збільшення виручки від реалізації на 37110 тис. грн. Аналогічно обчислюється вплив чинників на зміну собівартості реалізованої продукції:

$$\Delta C_{заг} = C_1 - C_0 = 51415 - 30925 = 20490 \text{ (тис. грн.)}$$

Припустимо, що собівартість одиниці продукції зменшилась лише за рахунок зовнішніх чинників, а саме під впливом зміни цін, тоді:

$$\Delta C_{Ц} (B_{зmin}) = C_1 - C_1 / I_{Ц} = 51415 - 51415 \div 0,83 = -10530 \text{ (тис. грн.)}$$

$$\Delta C_{NBП} = C_1 / I_{Ц} - C_0 = 51415 \div 0,83 - 30925 = 31020 \text{ (тис. грн.)}$$

Отже, за рахунок збільшення обсягу виробництва собівартість продукції збільшилася на 31020 тис. грн., за рахунок зміни цін – на 10530 тис. грн. Зміна цін вплинула на чистий прибуток у складі двох показників: виручки від реалізації та собівартості. Причому вплив зміни цін на розмір чистого прибутку в складі виручки та собівартості має різнонаправлений характер: зростання виручки від реалізації сприяє зростанню чистого прибутку, а зростанню собівартості сприяє зменшенню прибутку. Враховуючи вищесказане, вплив зміни ціни на розмір чистого прибутку можна визначити наступним чином:

$$\Delta\Pi_{Ц} = \Delta B_{Ц} - C_{Ц}(B_{змін}) = -13222 - 10530 = -2962 \text{ (тис. грн.)}$$

За рахунок зниження цін чистий прибуток господарства зменшився на 2692 тис. грн.

При визначенні впливу чинника зміни розмірів адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат на зміну чистого прибутку, слід враховувати, що це фактор оберненого впливу відносно прибутку. У зв'язку з цим до розрахункової формули застосовується від'ємний знак:

$$\Delta\Pi_B = \blacksquare (AB_1 + 3B_1 + IOB_1) - (AB_0 + 3B_0 + IOB_0) \quad (5)$$

де $\Delta\Pi_B$ - зміна чистого прибутку за рахунок зміни величини зазначених витрат.

У нашому прикладі цей вплив становить:

$$\Delta\Pi_B = -\blacksquare (27291 + 0 + 1390) - (2291 + 0 + 800) \quad = 1028 \text{ (тис. грн.)}$$

Це означає, що перевитрати за непрямыми витратами призвели до зменшення прибутку у звітному році на 1028 тис. грн.

Розрахунок впливу зміни величини фінансових та інших операційних доходів на зміну чистого прибутку розраховуємо за формулою:

$$\Delta\Pi_{\PhiД,ОД} = (\PhiД_1 + ОД_1) - (\PhiД_0 + ОД_0) \quad (6)$$

$$\Delta\Pi_{\PhiД,ОД} = (8269 + 0) - (8218 + 0) = 51 \text{ (тис. грн.)}$$

Вплив величини витрат на фіксований податок визначається за формулою:

$$\Delta\Pi_{ПНП} = -(\text{ПНП}_1 - \text{ПНП}_0), \quad (7)$$

де $\Delta\Pi_{\text{ПНП}}$ - зміна чистого прибутку під впливом зміни фіксованого податку.

В нашому прикладі цей вплив становить:

$$\Delta\Pi_{\text{ПНП}} = -(32,0 - 31,0) = 1,0 \text{ (тис. грн.)}$$

Узагальнимо у таблиці 2 вплив чинників на розмір чистого прибутку.

Таблиця 2

Зведена таблиця впливу чинників на чистий прибуток

Показники	Сума, тис. грн.
Зміна цін	2692
Обсяг реалізованої продукції	37110
Обсяг виробленої продукції	31020
Адміністративні витрати, витрати на збут, інші операційні витрати	1028
Фінансові доходи, операційні доходи	51
Фінансові витрати	-
Фіксований податок	1
Всього	2421

Висновки. Таким чином, базою для аналізу балансового прибутку аграрних підприємств, як і будь-яких інших підприємств, служить сума балансового прибутку зафіксована у балансі доходів і видатків, тобто у фінансовому звіті підприємства. Аналіз показників щодо одержання балансового прибутку необхідно аналізувати за його складовими частинами: прибутку від реалізації основної продукції, прибутку від іншої реалізації, прибутків (збитків) від позареалізаційних операцій. Всі статті позареалізаційних доходів (витрат) повинні аналізуватися з точки зору виявлення причин їх виникнення і можливих заходів, які можна здійснити для зменшення та повної ліквідації їх у майбутньому, що може суттєво підвищити рентабельність роботи підприємства.

Список літератури

1. Купалова, Г.І. Теорія економічного аналізу. [Текст] / Г.І. Купалова. – К.: Знання, 2008. – 639с.

2. Мних, Є. В. Економічний аналіз [Текст] : підручник / Є. В. Мних. – 2-е вид., перероб, і доп. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 472 с.
3. Кіндрацька, Г. І., Білик М. С., Загородній А. Г. Економічний аналіз: Теорія і практика [Текст]: Підручник / За ред. проф. А. Г. Загороднього. — Вид. 2-е, перероб. і доп. — Львів: «Магнолія 2006», 2007. — 440 с.
4. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації [Текст] Затверджено Наказом Міністерства фінансів України та Фонду державного майна України 26.01.2001 N 49/121, Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 8 лютого 2001 р. за N 121/5312
5. Коробов, М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: Навч. посібник / М. Я. Коробов. - К. : Знання, 2000. – 378с.
6. Аграрная реформа в Украине: результаты, проблемы, перспективы развития: Монография / Под общей редакцией профессора В.Г. Ткаченко и профессора В.И. Богачева. – Луганск: «Книжковий світ», 2006. – 228 с.
7. Економіка підприємства: Підручник / за заг. ред. С.Ф. Покропивного – Вид. 2-ге, перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2005. – 528 с.
8. Чухно, А. Сучасна фінансово-економічна криза: природа, шляхи і методи її подолання. Економіка України [Текст]. - К. : "Преса України". N 1–2010. – С. 4–13.
9. Форма № 50 – ст «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств», форма № 2 «Звіт про фінансові результати» ПОП «Іванівське» Тербовлянського району Тернопільської області.

Summary.

Problem. Profits in the classical sense it is the difference between the price of the product and the cost of its production. It is this understanding of profit inherent in the regulations of Ukraine accounting system. In the form of "income statement" income is defined as the amount by which revenues exceed expenses entity.

Results. Analyzing the final value accounting profit in the last two years we have not received complete information on income for tax purposes. It is shown that in this case the accounting profit is not enough - need a special tax account for determining profit as the object of taxation. Despite the fact that the introduction of new standards minimized the debate over this

issue. Accountants do not have a consensus about the purpose of distribution records, which contributes to the existence of very divergent in their largest types of income.

In our opinion, the profit for tax purposes you can not only directly to interested users (tax authorities) but also creditors, investors, shareholders to evaluate opportunities in the existing company tax was to find out how profitable investment in this venture.

Conclusions. *Analysis of indicators of profit should be analyzed for its components: income from the sale of primary products, revenue from other sales, profits (losses) on non-sale transactions. All articles non-operating income (expenses) should be analyzed in terms of identifying their causes and possible measures that can be taken to reduce and complete elimination in the future, which can significantly increase the profitability of the enterprise. A significant effect of the factor analysis should give the distribution of production costs into variable and fixed depending on changes in production volumes, which will allow to simplify and improve the efficiency of accounting profit.*

Keywords: *revenue, cost, factor analysis, product price, cost, operating income.*

УДК 65.01

Лепьохіна І.О.
к.е.н., доцент, докторант
Класичного приватного університету

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ НА ЗАСАДАХ УДОСКОНАЛЕННЯ СТИЛІВ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Анотація. *Досліджено принципи, на яких базується стратегія розвитку підприємства з урахуванням стилів управління. Нами встановлено, що для того, щоб досягти глобальних цілей корпорації, необхідно трансформувати по вертикалі організаційну структуру підприємств аж до рівня лінійних директорів і їх замів. Доведено, що ключові показники ефективності повинні базуватися на методології збалансованої системи показників (ЗСП). Така система показників дозволяє класифікувати і оцінювати співробітників за їх місцем і важливістю для підприємства. Побудову цієї системи можна умовно розбити на два рівні: на 1-му рівні потрібно побудувати системи ключових показників діяльності. Для цього необхідно побудувати дерево цілей підприємства, визначивши склад ключових показників діяльності, як для підрозділів, так і для співробітників, потім визначити критерії і процедури оцінки досягнення поставлених показників; на 2-му рівні відбувається виділення і класифікація ключових позицій співробітників для наступної розробки системи премій або бонусів. Визначено систему показників, що дозволяє класифікувати і оцінювати співробітників за їх місцем і важливістю для підприємства. Запропоновано впровадження підсистем матеріальної і нематеріальної мотивації з урахуванням стилів та культури управління.*

Ключові слова. *Матеріальна і нематеріальна мотивація, стимули, культура управління, персонал, трудові ресурси, стиль, оцінка, розвиток, трудові ресурси.*

Виклад основного матеріалу. Сьогодні вже не потрібно нікого переконувати в тому, що однією із складових успіху підприємства є уміння